

Utkast til

Høringsuttalelse fra Kirkelig Undervisningsforbund - KUFO om Justering av hovedgudstjenesten og alminnelige bestemmelser – Kirkerådet 2018

Hovedsynspunkter

Kufo ser ikke behov for en så omfattende justering av hovedgudstjenesten og alminnelige bestemmelser.

Kufo kan langt på vei dele høringsnotatets innledende tilnærming. Kufo legger vekt på

- Balanse mellom valgfrihet/variasjon og fasthet/gjenkjennelighet. Vi ønsker at gjenkjennerbarheten primært knyttes til menighetssvar og en tydelig ordo.
- Involvering ved at gudstjenestedeltakere gjenkjenner og «kan» liturgien
- Færre alternativer i de ordene som menigheten fremsier eller synger. Her mener Kufo hovedproblemet var de altfor mange valgmulighetene når det gjelder liturgisk musikk. Dette anser vi er ivarettatt ved Kirkemøtets vedtak om liturgisk musikk (KM 4/17).
- Rom for variasjon i de bønnene som liturgen og medliturgen ber
- Rom for variasjon i gudstjenesteuttrykket

Kufo mener at mange av de foreslåtte justeringene ikke følger opp denne tilnærmingen. De fleste justeringene angår ord som fremsies av og bønner som bes av liturgen og medliturgen. Mange forslag innskrenker rommet for variasjon i disse bønnene. Rommet for variasjon i gudstjenesteuttrykket innskrenkes på flere viktige punkter, slik som om man skal sitte eller stå under første og siste salme, eller bruke halleluja-vers eller salme i forbindelse med evangelielesningen.

Mange av endringene vil innskrenke det lokale handlingsrommet på punkter hvor det er viktig å kunne ta hensyn til kontekstuelle forhold. Det er stor forskjell mellom f.eks. domkirkemenigheter og menigheter i bydeler og på landet. Likeledes mellom gudstjenester med mange deltakere og/eller store liturgiske ressurser, og gudstjenester med få deltakere. Det er forskjell på gudstjenester i forbindelse med trosopplæringstiltak med mange barn og unge til steder, og en mer «voksen» gudstjenestemenighet. Det er forskjeller i gudstjenestekultur og liturgisk uttrykk.

Gudstjenesteordningen må være fleksibel nok til å ivareta hensynene til gudstjenester ved trosopplæringstiltak, ved adgang til aktualiserende, dramatiserende og involverende elementer i prekenen, og muligheten til å kombinere bønnevandring og nattverd som mange steder fungerer godt. Kufo mener det er viktig å hensynta også de pedagogiske aspektene, og ikke at det alltid skal være de teologiske argumentene som får forrang fremfor de pedagogiske.

Hyppe endringer i liturgien bør unngås av hensyn til menighetene og gudstjenestedeltakerne. Det er også lagt ned et betydelig arbeid lokalt med utforming av lokal grunnordning. De foreslåtte justeringene vil mange steder tvinge fram endringer i gjennomarbeidede lokale grunnordninger. Det er risiko for at dette vil demotivere aktive og engasjerte gudstjenestedeltakere.

Det er ikke ønskelig at liturgiboken skal inneholde en veiledende normalliturgi som kan brukes av vikarprester og f.eks. i kirker/menigheter med få årlige gudstjenester. Dette fordi det alltid skal være den lokale grunnordningen som skal brukes alle steder, og vikarer osv må forventes å kunne sette seg inn i denne.

Hensynet til «kvalitetsforbedring og oppdatering språklig og innholdsmessig» må veies opp mot de negative effektene av hyppige endringer i liturgien.

Kufo mener at ordningen med godkjenning av lokal grunnordning bør legges om, og for eksempel erstattes av et tilsyn ved prost og på biskopens visitaser, der en etterser at menighetens lokale grunnordning holder seg innenfor de gitte rammene for hovedgudstjenesten.

Kan man uttrykke liturgiske ledd uten bruk av ord? Kufo ønsker at man skal kunne bruke drama, dans og andre virkemidler som liturgiske ledd i gudstjenesten, og at man ikke skal bli for bundet av at de riktige ordene må brukes i enhver sammenheng. Vi er opptatt av inkluderingsperspektivet, og at hele gudstjenesten i seg selv må oppleves inkluderende.

Vi synes forslaget i sin helhet mangler en barnekonsekvensanalyse – spørsmålet må da være: Hva betyr dette vedtaket for barn?

Høringstema 1

Gudstjenestereformen har satt i gang et engasjement omkring gudstjenestefeiringen i Dnk. Dette er en fin intensjon i seg selv, men dette har i praksis ikke blitt så synlig for den enkelte menighet. Det oppleves som om reformen ikke har blitt det den var tenkt å være fra UKM sin side. Det har vært vanskelig å få engasjert folk flest i kirken da det hele ofte har blitt for avansert, og det har mange steder derfor blitt opp til de ansatte og veldig engasjerte frivillige å jobbe med dette. Det er ikke nødvendigvis slik at preken og nattverd delen er så sentral som det høringen sier. Gudstjenestelivet har blitt påvirket ved at det har vært for mange valg og at gjenkjennbarheten derfor har vært noe begrenset. Vi har mistet en del former for gudstjenester gjennom den nye gtj ordningen. Dette gjelder for eksempel familie gudstjeneste liturgien. Vi ønsker oss muligheten til å lage en familievennlig gudstjeneste som ivaretar barn og unge. På samme måte er det ønskelig med gudstjeneste spesielt tilrettelagt for for eksempel ungdom og mennesker med behov for spesiell tilrettelegging. Dersom gudstjenestene blir for «stramme» er det en fare for at trosopplæringstiltak ikke lenger er eller vil være en naturlig del av menighetens gudstjeneste. Tydelig ordo men en kan tenke mer på å vektlegge leddenes funksjon enn deres konkrete form noen ganger. I dette ligger det at vi kan gjøre noe kreativt for eksempel i kyrieleddet i stedet for å bruke de tradisjonelle ordene. Måne og sol kan brukes i stedet for trosbekjennelsen med de vanlige ordene osv.

Høringstema 2

Kirkelig Undervisningsforbund mener ordningen med godkjenning av lokal grunnordning bør legges om, og erstattes av et tilsyn ved visitas som etterser at menighetens lokale grunnordning holder seg innenfor de gitte rammene for hovedgudstjenesten. Denne formen for tilsyn vil på en annen måte enn godkjenningsordninger kommunisere at kirken har tillit til kompetansen prester, kirkemusikere, kateketer og andre kirkelig ansatte, menighetsråd og andre i menigheten har. De gitte rammene må da være fleksible nok til å romme variasjon i gudstjenesteuttrykket – både fra sted til sted og ved ulike gudstjenester i samme menighet.

Høringstema 3

3a: Kufo mener den foreslåtte presiseringen er overflødig.

3b og 3d: Kufo mener dette er ting som må avgjøres lokalt.

3c: Kufo går imot forslaget om å gjøre det obligatorisk å stå under inngangssalmen. Valgmulighet her er viktig av hensyn til ulike kirkelige kontekster, for å kunne ta hensyn til eldre og bevegelseshemmede i utformingen av gudstjenesten, og bidrar også til rom for variasjon i

gudstjenesteuttrykk. Barn ser ofte dårlig dersom alle står i kirken. For barn er det viktig å kunne se hva som skjer fremme ved alteret osv. Kufo mener de foreslåtte endringene i rubrikken er overflødig.

3e og 3i: Kufo støtter forslaget intensjon om at innledningsdelen ikke bør bli for lang. Kufo mener det bør være valgfrihet om en benytter samlingsbønn eller dagens bønn, og at normalt en av dem skal være med. Dagens bønn bør kunne fremsies av medliturg. Kufo foreslår å ta inn i rubrikken til ledd 4 Samlingsbønn en mulighet for å kunne bruke dagens bønn som samlingsbønn på høytidsdager. Kufo mener det ikke bør gjøres endringer i bønnenes ordlyd. Kufo mener det bør presiseres at det kun skal brukes en bønn.

3f: Kufo mener det ikke bør gjøres endringer i liturgens valgmulighet når det gjelder innledning til syndsbekjennelser og formuleringene av disse. Vi mener syndsbekjennelsene som er alternativer i dag bør opprettholdes, også muligheten til å søke biskopen om å bruke en lokalt utformet syndsbekjennelse regelmessig i gudstjenesten. Når det først er fire ulike alternativer, slik som i forslaget, vil ikke menighetene i praksis oppleve det som noen stor forskjell om det er noe flere alternativer. Særlig bør alternativ 6 videreføres som valgmulighet. Denne syndsbekjennelsen er kjent, ivaretar flere av de teologiske anliggende bak det foreslåtte nye alternativet, og bevarer tilknytningen til Den norske kirkes liturgiske tradisjon siden 1889-liturgien. Det foreslåtte nye alternativet ivaretar viktige teologiske anliggender knyttet til forståelsen av synd.

3g: Kufo mener Kyrie, av hensyn til muligheten for variasjon i gudstjenesteuttrykket, fortsatt skal kunne utelates i enkelte gudstjenester.

Høringstema 4

4a: Kufo mener den valgfrie muligheten for menighetssvaret «Gud være lovet» etter tekstlesningene bør videreføres.

4c: Kufo mener det bør være valgfritt med hallelujaomkved eller salme i forbindelse med evangelielesningen. Dette av hensyn til kontekstuelle forhold og for å bevare rommet for variasjon i gudstjenesteuttrykk. Salmesang vil av mange gudstjenestedeltakere oppleves mer kjent enn hallelujaomkved. Obligatorisk innføring av hallelujaomkved vil kunne oppleves som et pålegg i retning av en bestemt type gudstjenesteuttrykk på bekostning av andre.

4d: Kufo støtter den første presiseringen som tas inn i rubrikkene til ledd 13 Preken. Presiseringen om prekenens sted er unødvendig. Kufo finner ingen begrunnelse i høringsdokumentet for utelatelsen av rubrikkene som omtaler muligheten for en kort innledningsdel før prekenteeksten leses, og for aktualiserende, dramatiserende eller aktiviserende innslag som er samordnet med innholdet i prekenen. Det framstår derfor som uklart om disse mulighetene fjernes, eller om de anses så selvsagte at de ikke er nødvendige å omtale i rubrikkene. Kufo mener det bør være anledning både til en kort innledningsdel før prekenteeksten leses, og for aktualiserende, dramatiserende eller aktiviserende innslag i forbindelse med prekenen. Det siste er ikke minst viktig ved gudstjenester knyttet til menighetens trosopplæring.

4f: Kufo mener presiseringen ikke er nødvendig, men har ikke innvendinger til den.

4i: Kufo mener forbønnen kan opprettholdes som en egen hoveddel i gudstjenesten, og at endring med hensyn til dette ikke er nødvendig. Selv om en gudstjenestestruktur sentrert om «Ordet» og «Bordet» er utbredt, finnes det også holdepunkter for å vektlegge bønningen som et tredje hovedelement i gudstjenesten, jf. f.eks. Ap. Gj. 2,42 (apostlenes lære, brødsbrytelsen og bønnene).

Kirkelig Undervisningsforbund støtter ikke endringen i rubrikken når det gjelder bønnevandring. Bønnevandring i kombinasjon med nattverd er innarbeidet og fungerer godt mange steder, særlig i

gudstjenester med mange barn og unge til stede. Kufo ser at det økumeniske argumentet kan tilsi at man ikke har nattverd i bønnedelen, men vi mener her de pedagogiske argumentene her må gå foran dette. Kufo kan se at visse elementer som kan inngå i bønnevandring bør finne sted før nattverden, særlig hvis det er skriftemål som element i bønnevandringen. Siden bønnevandring inngår i ulike typer gudstjenester, dels gudstjenester med mange barn og unge, dels mer meditative gudstjenester, mener Kufo likevel anledningen til bønnevandring samtidig med nattverdutdelingen bør videreføres.

Kufo ser ikke behov for at det tas inn en femte formulert forbønn. Vi mener den foreslåtte forbønnen inneholder uheldige formuleringer. Særlig gjelder dette setningen «Vi takker deg for helgener og martyrer som vitnet om deg», som blir for ubeskyttet og fremmedgjørende i en luthersk folkekirkesetting, når setningen, som i forslaget, står løsrevet fra en videre forståelsessammenheng.

Språklig mener Kufo at det bør vurderes å sløyfe bruken av ordet «egen» («vår egen menighet», «vårt eget land») i forbønner og forønnstemaer. Vi mener dette kan trekke i retning av en selvopptatt forbønn, som indirekte understreker forskjellen mellom «oss» og «de andre».

Høringstema 5

5a: Kufo mener rubrikken om stående nattverd bør justeres i samsvar med det som har blitt rådende praksis, slik at stående nattverd med intinksjon ikke framstår som unntak fra normalen. Åpningen for flere utdelingsmåter ivaretar behovet for ulike gudstjenesteuttrykk og rom for variasjon ut fra kontekstuelle forhold. Det synes også påvist at det er flere som deltar ved nattverden når den deles ut ved intinksjon enn når det er knelende nattverd. For mange i «bedehusmenigheten» virker intinksjon mer kjent og inkluderende enn nattverd med kneling.

5b: Kufo støtter at det ikke gjøres endring i formuleringen av sanctus.

Kufo mener både kropp og legeme er forståelig norsk og kan brukes i liturgien. Kufo ser ikke noe stort behov for nytt utdelingsord og for å gå lenger i retning av å bruke ordet «kropp», men har heller ikke sterke innvendinger mot det.

Kufo støtter innføring av ordet «beger» i stedet for «kalk» i nattverdliturgien.

5c: Kufo mener muligheten for to alternative plasseringer av takkofferet kan opprettholdes, også i gudstjenester med nattverd. Dette for å gi rom for ulike gudstjenesteuttrykk. Plasseringen av ofring i gudstjenester uten nattverd vil da ikke trenge å formuleres som et unntak fra vanlig praksis. Det må være mulig å ta opp offer også ved utgangen når spesielle grunner tilsier at dette er tjenlig.

Ut fra hensynet til å romme ulike gudstjenesteuttrykk ser Kufo heller ikke behov for endringer av rubrikken når det gjelder dekking og avdekking av alteret.

5d: Kufo mener forslaget til endret rubrikk om oppløftingen av vinen og brødet er på et unødvendig detaljeringsnivå.

5e: Kufo har ingen innvendinger mot å bytte om rekkefølgen mellom de to valgfrie leddene brødsbrytelse og fredshilsen.

Kufo mener det ikke er behov for endring i ordene ved brødsbrytelsen.

Kufo har innvendinger mot at teksten om den valgfrie utvidede fredshilsen tas inn i liturgien. Fredshilsen ved håndslag er for mange unaturlig og vi er derfor usikre på om dette bør være et obligatorisk punkt i liturgien. Kufo mener dette må være opp til de lokale forhold og avgjøre.

Kufo mener de tre valgmulighetene til velsignelsesord til barn og andre som kommer fram og viser at de ikke skal motta nattverden beholdes.

Kufo støtter at det ikke gjøres endringer i tilsigelsesordene etter nattverden.

5e: Kufo mener adgangen til å be en lokalt utformet eller annen egnet takkebønn etter nattverdmåltidet bør opprettholdes.

Høringstema 6

6: Kufo er opptatt av at det må finnes en enkel nattverdsliturgi tilpasset for barn og unge. Vi finner ikke et slikt alternativ i det som nå ligger som forslag i høringen. Enkle, lettforståelige bønner må være målet. Hvorfor skal presten tiltales spesielt av «oss» i prefasjonsdialogen. Er ikke dette en overligger fra gammel embetstenkning? Herren være med dere – og med deg være Herren. Vi foreslår dette forandre til Herren være med oss... De foreslåtte nattverdbønnene er for lange, det må arbeides mer med å få disse kortere.

Høringstema 7

7: Kufo går imot forslaget om å gjøre det obligatorisk å stå under utgangssalmen. Valgmulighet her er viktig av hensyn til ulike kirkelige kontekster, og bidrar også til rom for variasjon i gudstjenesteuttrykk. Kufo mener de foreslåtte endringene i rubrikken er overflødig.